

IDEËNBOEK TWENTEVIADUCT A1

“ WY ZYN TWENTE ! ”

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Milieu

IAA
Stedenbouw en Landschap

“WY ZYN TWENTE!”

IDEEËNBOEK TWENTEVIADUCT A1

12 oktober 2015

Opdrachtgever:

Rijkswaterstaat
R. Salemink
Postbus 9070
6800 ED ARNHEM

Opdrachtnemer:

IAA Stedenbouw en Landschap
M.H. Tromplaan 55,
Postbus 729,
7500 AS Enschede
T 053 480 4444
E info@iaa-sl.nl
I www.iaa-sl.nl
projectnr: 2015079LL

Inhoud

Voorwoord	1
1. Inleiding	2
2. Proces	4
3. Twentse identiteit	6
4. Ideeënwaaijer Poort naar Twente	8
5. Vormgeven aan het Twenteviaduct	16
6. Hoe nu verder	20
Bijlagen	22

VOORWOORD

De identiteit van 'oons' Twenteviaduct in Tukkerland

Op een zonnige vrijdagmiddag in het mooie Tukkerland is er een bijeenkomst op een unieke locatie in Twente. Het monumentale fabriekscomplex van Hazemeyer in Hengelo is onze basis om tijdens een creatieve workshop de identiteit van Twente te doorgronden en deze vorm te geven in een ideeënboek voor het Twenteviaduct over de A1.

Samen met enkele markante mede-Tukkers word ik welkom geheten door Peter van Hoek van de Provincie Overijssel en Arthur de Craen, Lotte Greeve en Ruud Westerhof van Rijkswaterstaat. Ik ben in goed gezelschap en er zijn lekkere broodjes, waardoor we met een volle maag deze middag ingaan. Allereerst stelden we ons één voor één aan elkaar voor. Alle deelnemers vertellen wat Twente voor hen persoonlijk betekent aan de hand van een foto, lied of verhaal. Zo heeft Rutger Vrielink, directeur van Pioneering, een bus biobased lijnolieverf van Rolsma bij zich, waarmee hij de link legt tussen nieuwe ontwikkelingen en oude gebruiken. Zelf heb ik een boerenzakdoek mee om aan te geven dat er veel gezwoegd is in Twente. Verder heb ik een boek van Fons Platenkamp bij me om de Twentse humor te benoemen. Het Twentse volkslied komt voorbij, maar ook oude eiken in een nieuw jasje en een gevelteken. De kleur is rood en geeft het gevoel van 'thuis komen.'

Aan de hand van de meegebrachte spullen en verhalen maakt 'web-jockey', Pim Kupers van IAA Stedenbouw

en Landschap, razendsnel een mooie collage. Deze collage, op pagina 7 van dit boek, vangt goed de identiteit van Twente.

Nu aan de slag met het Twenteviaduct, bij Markelo, wat centraal staat in dit boekje. Dit viaduct kreeg nationale bekendheid toen FC Twente in 2010 het landskampioenschap behaalde en dit het punt was waarop de spelers van de spelersbus overgingen in een open bus om door supporters als helden onthaald te worden.

In twee groepen zijn we aan de slag gegaan met overtrekpapier en stiften. De kleur rood staat echt symbool voor 'oons' Twente. Aangevuld met enkele iconische Twentse vormen en twee solitaire eiken met zonnepanelen, krijgt het viaduct in onze groep al concreet vorm. In de andere groep gaat men op de interactieve tour door aan de hand van grote led-schermen. Ze stellen voor om licht op een creatieve en innovatieve manier toe te passen.

Tijdens de presentaties leggen beide groepen de ideeën en mogelijkheden voor het viaduct verder uit. Prachtige ontwerpen en onze input brengt ons dichterbij een prachtige Poort van Twente: 'Komt d'r in!'

We praten na onder het genot van een versnapering in het Twentse Bierbrouwerij Proeflokaal, over 'oons' viaduct. We zijn te gast in de huiskamer van de brouwerij. Echte Twentse gezelligheid ten top! Zo komt er een eind aan een genoegzame en inspirerende meeting.

Ir. Rick Schasfoort
Wethouder gemeente Wierden

INLEIDING

Rijkswaterstaat is bezig met de planuitwerking voor verbreding van de A1 vanaf Apeldoorn tot en met knooppunt Azelo. In dit kader hebben de provincie Overijssel en Rijkswaterstaat gezamenlijk een inpassingsvisie opgesteld. Deze visie geeft het ruimtelijke kader voor de verbreding van de A1. Ook zijn er in deze visie een aantal specifieke opgaven gedefinieerd. Een van de opgaven betreft het zogenaamde Twenteviaduct.

Doel van het project

Het project is gericht op het opleveren van een ideeënboek waarin is vastgelegd hoe de regio zelf het Twenteviaduct een streekeigen karakter wil geven die tevens de overgang van Salland naar Twente symboliseert. Daarbij was duidelijk dat het bestaande viaduct gehandhaafd blijft. Het gaat dus niet om een nieuw ontwerp maar om aanpassingen binnen het bestaande viaduct.

1.

Centraal in het project stond een interactieve workshop waarin de ideeën van betrokken Twentenaren in beeld zijn gebracht. Deze ideeën zijn verder uitgewerkt en bij elkaar gebracht.

Het Twenteviaduct

Het Twenteviaduct ligt nabij Holten. Over het viaduct zelf loopt de N350, van Markelo naar Holten. Hoewel het door veel mensen wordt beleefd als de grens tussen Twente en Salland, markeert het viaduct niet de officiële grens. De beleving van het viaduct werd in 2010, bij het eerste landskampioenschap van FC Twente, nog extra versterkt door de overstap die de spelers bij de thuisreis hier maakten naar een open bus.

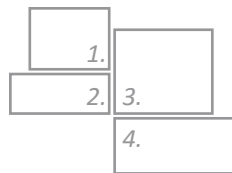
Leeswijzer

Dit boek doet verslag van de workshop en brengt de geopperde ideeën samen. In hoofdstuk 2 wordt het proces tijdens de workshop verder toegelicht. Dat startte met het gezamenlijk zoeken naar de Twentse identiteit. Deze wordt uitgewerkt in hoofdstuk 3. In het tweede deel van de workshop is een gezamenlijke vertaling gemaakt van deze identiteit naar ideeën voor het viaduct. De resultaten daarvan zijn, via referentiebeelden, samengebracht in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 worden de losse ideeën verwerkt tot een drietal voorbeelduitwerkingen. In hoofdstuk 6 wordt een aantal aanbevelingen voor de uitwerking van de ideeën aangedragen en tot slot is de lijst van deelnemers te vinden in de bijlage.

3

1. A1 richting Deventer
2. N350 over het viaduct
richting Holten
3. Overzicht gehele afrit
4. A1 richting Hengelo

PROCES

Dit ideeënboek is tot stand gekomen door een workshop waarin enthousiaste bekende en minder bekende Twentenaren hebben deelgenomen.

Deelnemers

In de aanloop naar de workshop is getracht een divers veld aan deelnemers te krijgen. Naast vertegenwoordigers vanuit overheden (gemeenten, regio, provincie) waren er mensen vanuit de voetbalwereld, kennisinstellingen, de museumwereld, de showbusiness, de industrie, en vanuit cultuurhistorie aanwezig. Door een zo divers gezelschap kon een rijk beeld van Twente worden opgehaald.

Achterin dit boek is een overzicht opgenomen van de deelnemers aan de workshop.

Programma

De workshop kende twee onderdelen. De deelnemers is gevraagd iets mee te brengen dat voor hen Twente symboliseert: een foto, object, verhaal, lied, enz. Tijdens de voorstellingsronde is iedereen uitgenodigd een toelichting te geven op datgene wat hij of zij heeft meebracht. Zo is gezamenlijk de identiteit van Twente in beeld gebracht. De collage aan beelden die dit opleverde is in het volgende hoofdstuk weergegeven.

Vervolgens is in twee groepen op een creatieve manier een vertaling gemaakt van deze Twentse identiteit naar concrete ingrepen op en rond het viaduct. Het type maatregelen dat hieruit komt, is verbeeld in hoofdstuk 4.

2.

TWENTSE IDENTITEIT

Een boeiend spanningsveld tussen de rijke cultuurhistorie en de innovatieve kracht van Twente bepalen de identiteit. Ondanks deze kwaliteiten blaast de Twentenaar dat niet hoog van de toren. De workshop met Twentenaren heeft deze driedeling nogmaals duidelijk gemaakt. Hieronder een beknopte kenschets.

Twents karakter

Een Twentenaar klapt met zijn handen in zijn zakken. Hij is nuchter en bescheiden, maar van binnen trots. Strijdlust met elkaar en noaberschap staan hoog in het vaandel. De Twentse Ros en de kleur rood zijn onlosmakelijk verbonden met dat karakter en komen terug in tal van logo's en uitingen.

Karaktervol Twente

Het eeuwenoude karakter van Twente is nog steeds zichtbaar en bepalend. De oude essen, kampen en bossen met zijn karakteristieke Saksische boerderijen, het stiepelteken ter bescherming van het kwaad, de Dinkel en Regge slingerend door het landschap, de watermolens, de landgoederen en kastelen, oude industrie en textielvilla's in steden en dorpen, zijn allemaal identiteitdragers van Twente.

Twente innovatief

De textiel- en maakindustrie van toen draagt bij aan de innovatiekracht van nu. In Twente zijn veel innovatieve bedrijven actief die wortels hebben in het industriële verleden. Zij zoeken, vaak in samenwerking met de Universiteit Twente en andere kennisinstellingen, naar nieuwe toepassingen van bestaande producten en materialen. Van smart materials tot robotica en van clean-tech tot bio-based. Twente, de ondernemende hight-tech regio van Nederland.

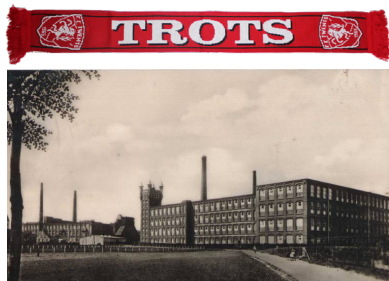
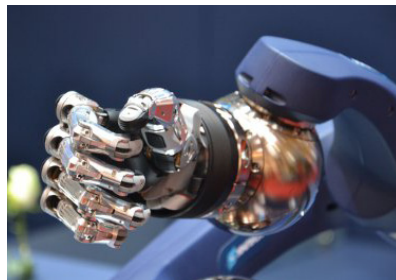
3.

*"Dôar lig tuss'n
Déénkel en
Regge 'n laand"*

*nuchter en
bescheiden*

"Hier kom ik weg, hier stiet ons huus"

IDEEËNWAAIER

POORT NAAR TWENTE

De Twentenaar kan zijn masker van bescheidenheid afwerpen en laten zien aan de rest van Nederland wie hij werkelijk is. Het Twenteviaduct vormgeven als markante ‘Poort naar Twente’ is hier een uitgelezen kans voor.

Onderstaande ideeën zijn een eerste vertaling van de ‘Twentse identiteit’ naar een vormgeving van deze ‘Poort naar Twente’. Ze illustreren de ideeën die zijn geopperd tijdens de workshop en laten potenties zien van het viaduct. Hoewel niet alle voorbeelden typisch Twents zijn, is eenvoudig voor te stellen hoe ze een plek op en rond het viaduct kunnen krijgen.

4.

Algemeen

Voor Tukkers betekent de poort trots en thuiskomen, voor de passant is het een herkenning onderweg. Dit gevoel moet behouden blijven.

Beschouw het viaduct daarom als landmark, misschien zelfs zichtbaar vanuit google earth.

Vraagt het viaduct als markering van Twente misschien ook niet om een evenbeeld op de grens met Duitsland?

1.
2.

1. Poort Twekkelo

2. Voetgangersbrug over N346 bij Delden

Typografisch

Belettering, benaming, typografie aan, op of bij het viaduct.

“Wy Zyn Twente!”

“Goat Goan”

“Welkom in Twente”

“Welkom in Salland”

“Komt d’r in”

“Twenteviaduct”

“Twente, tuss’n Déénkel en Regge ‘n laand”

1. 2. 3.

1. Onderdoorgang A8, Koog aan de Zaan

2. Napoleon Brug, Breda

3. Amstelbrug over de Leidsevaart, Heemstede

4. Woordbeeld University of Twente, Enschede

4.

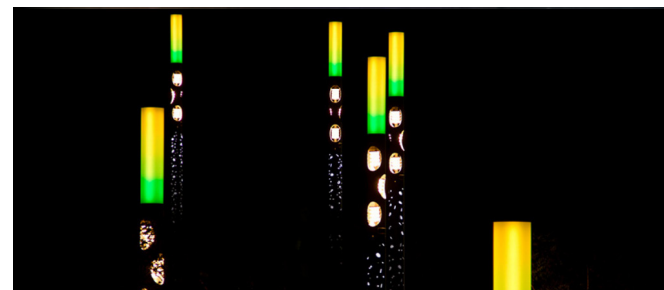
1. High Tech Campus A2,
Eindhoven
2. Detail Van Gogh Fietspad,
Daan Roosegaarde, Eindhoven
3. Waterlöp, Hengelo
4. Lichtmasten stationsgebied
Drienerlo, Enschede

		1.
	3.	
2.	4.	

Licht

Als baken, als verlichting of aanlichting. Licht kan een boodschap overbrengen, emoties oproepen of communiceren met de weggebruiker en zo het Twentse verhaal vertellen. Licht staat voor high tech, innovatie en modern, termen die ook voor Twente betekenis hebben.

Materialisatie en kleur

De Twentse identiteit verbeeld met kleur of materiaal aan de pijlers de ligger, de bermen, de vangrail, de ballustrade, het talud en andere brugelementen.

1. Detail Stadshaard, Enschede
2. Rood op de bussen van Twents
3. Klaprozen

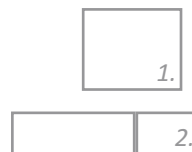

Interactief

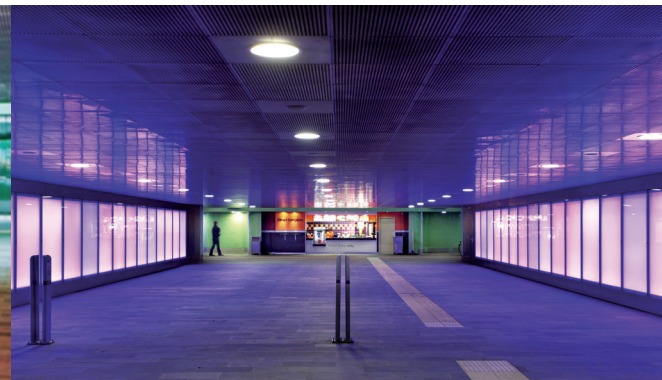
Het viaduct reageert op en communiceert met de weggebruiker. Via LEDschermen, via apps, via navigatie. Van groet tot boodschap: de Twentse gastvrijheid tot in de auto.

13

1. Twente App op je navigatie
2. Interactief licht voetgangerstunnel, station Hengelo.

Toevoegingen

Bakens van Twente, markante bouwwerken, iconen of Twentse symbolen kunnen vertaald als kunstwerk als blikvanger dienen.

Pal op, onder, bij of aan het viaduct. Beleefbaar vanaf zowel de A1 als vanaf de N350.

1.

2.

3.

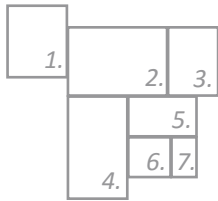
1. Poortwachters met zonnepanelen A9, Oude Kerk

2. Doorbraak, ecopassage A35

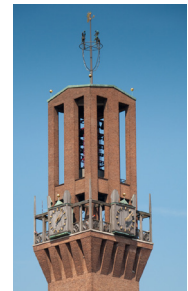
3. Zonneboom, N329, Weg van de Toekomst, Oss

- Bakens van Twente*
1. Kerk, Deurningen
  2. Twente Centrum, Almelo
  3. Zouttoren, Boekelo
  4. Watertoren, Delden
  5. Jannink-complex, Enschede
  6. Plechelmusbasiliek, Oldenzaal
  7. Stadhuistoren, Hengelo

VORMGEVEN AAN HET TWENTEVIADUCT

De ideeën uit het vorige hoofdstuk zijn vertaald in een drietal voorbeelduitwerkingen waarbij de driedeling van de Twentse identiteit centraal staat. Het zijn vooral denkrichtingen, niet meer en niet minder.

Iconen in het landschap

Typische Twentse iconen als kunstwerk rondom het viaduct en het knooppunt. Van het Twentse Ros tot boerderij, van zouthuis tot stiepelteken. Twentse cultuur tot op de snelweg. Repetitie en eenvoud in materiaal zijn de binding.

De innovatie-etalage

Een lichtscherm over de volle breedte van het viaduct. Strak en recht, net als de architectuur van de snelweg. Het scherm kan verschillende kleuren aannemen, maar rood is de basis. Innovaties uit de regio kunnen erop geëtaleerd worden. Auto's worden gescand op nummerplaat en worden in hun eigen taal welkom geheten. Ze krijgen toegang tot een app waar ze direct informatie over de regio, bedrijven, historie, overnachtingsplekken of innovaties kunnen inzien. Gastvrijheid tot in de auto.

Twentse Trots

“Wy Zyn Twente”, dat staat er nu en dat kan er ook in de toekomst staan. Het viaduct wordt opgeknapt en krijgt een stoer uiterlijk. Rode metaalstrips en hardstenen letters. De bermen tot aan Duitsland worden ingeplant met klaprozen. In de taluds zijn de woorden Twente en Salland verwerkt. Als de avond valt blijken de metaalstrips een rode gloed te verspreiden via de LEDstrips aan de achterzijde. Van onder wordt het viaduct rood aangelicht. Wij zijn Twente, en daar zijn we trots op.

5.

Iconen in het landschap

De innovatie etalage

18

De Twentse Trots

HOE NU VERDER?

De eerste ideeën zijn bedacht en verbeeld. De volgende stap lonkt. Hieronder tot slot vier overwegingen voor de uitwerking om van het viaduct een succes te maken.

6.

Eén krachtig gebaar

Het is de uitdaging voor de ontwerper om de eenvoud te behouden. Voorkom een samenraapsel van ideeën, maar realiseer één krachtig beeld. Een beeld dat zichtbaar is, niet alleen vanaf de A1, maar ook vanaf de N350. Alleen dan wordt het een iconische poort, alleen dan wordt het dé entree van Twente.

Eigenaarschap

Een belangrijk doel van de aanpassing van het viaduct is om 'de Twentenaar' te betrekken bij de verbreding van de A1. De aanpassing van het viaduct wordt idealiter gedragen door de regio en de bepalende partijen daarbinnen.

Het viaduct van iedereen

Maak de brug de trots van iedereen. Betrek verschillende partijen, van overheid en onderwijs tot non-profit organisaties en bedrijven. Zoek de openbaarheid op, organiseer events, prijsvragen, workshops op scholen en een breed communicatie-traject. Selecteer regio-gebonden kunstenaars of ontwerpers zodat het straks het viaduct is van Twente, voor Twente.

Maak het onderdeel van het proces

Voorkom dat het viaduct de sluitpost van het proces wordt. Denk na over ambitie, financiering en eigenaarschap. Blijf de convenantpartners Rijkswaterstaat en Provincie Overijssel prikkelen om de 'Poort van Twente' te realiseren.

DEELNEMERSLIJST WORKSHOP

Dirk Baalman
Annerie Bemthuis
Michelle de Boer
Marga Bult
Roland Cornelissen
Jan van Halst
Helma Hoving
Aldo van der Laan
Anne van der Meiden
Sebastiaan Moes
Jan Noltjes
Bas Olde Hampsink
Rick Schasfoort
Rutger Vrielink

Provincie Overijssel:
Peter van Hoek

Rijkswaterstaat:
Arthur de Craen
Lotte Greeve
Ruud Westerhof

IAA Stedenbouw en Landschap:
Theo de Bruijn
Pim Kupers

BIJLAGEN

Afbeeldingverantwoording

Pagina 3.

1. Filip Fokkens, *Wij Zijn Twente*, via torpedomagazine.nl [09-07-2013]; 2. Google Streetview [16-09-2015]; 3. Luchtfoto GIS [16-09-2015]; 4. Google Streetview [16-09-2015]

Pagina 5.

Foto's Ruud Westerhof [18-09-2015]

Pagina 7.

1. Saksische boerderij de Lutte, via www.snp.nl [18-09-2015]; 2. Solar Link Australia, via plus.google.com [18-09-2015]; 3. Working together, via galleryhip.com [18-09-2015]; 4. Goede Noabers, via www.laarberg.nl/samenwerken [18-09-2015]; 5. Watermolen Diepenheim, via abellife.nl [18-09-2015]; 6. Stiepelteken, kunstzinnige B&B Diepenheim, via www.bijzondere-overnachting.nl [18-09-2015]; 7. Lijnolie verf, via www.infodubo.nl en Dennis Deursen [18-09-2015]; 8. Boerderijterras Zuivelboerderij Effink – Markelo, via www.fietsnetwerk.nl [18-09-2015]; 9. Robothand universiteit Twente, via scienceguide.nl [01-09-2015]; 10. Banner Twente Branding, twente.com [18-09-2015]; 11. Lutterzand, via www.hallolosser.nl [18-09-2015]; 12. Trots, via shop.fctwente.nl [18-09-2015]; 13. Gronau Textielfabriek, via www.enschedeinansichten.nl [18-09-2015]; 14. Torentje van Drienerlo, via www.utwente.nl [18-09-2015]; 15. Solarteam Twente, via www.rtvooost.nl [18-09-2015]

Pagina 9.

1. Poort Tweekelo, *simpleness*, via www.wikipedia.org; 2. Brug Delden, beeld Google

Pagina 10.

1. Onderdoorgang A8, uit *De Aantrekkelijke Snelwegomgeving*, Gelders Genootschap; 2. Napoleon

Brug Breda, beeld Google; 3. Amstelbrug Heemstede, beeld XanderBW; 4. University of Twente, beeld Reklatekst.nl

Pagina 11.

1. HighTech Campus Eindhoven, beeld *Projectboek Randweg Eindhoven*, Rijkswaterstaat; 2. Van Gogh fietspad, via megusta.click; 3. Waterlöp, via solarmagazine.nl; 4. Lichtelementen Drienerlo, via essay.utwente.nl

Pagina 12.

1. Stadshaard Enschede, beeld *Bonnebue* via flickr.com; 2. Twents, via www.rtvooost.nl; 3. Klaproos, via klaproosjes.jouwweb.nl

Pagina 13.

1. Twente App, combinatiebeeld twente.com en renault.com; 2. Onderdoorgang station Hengelo, beelden IAA Architecten

Pagina 14.

1. Poortwachters A9, beeld *Janneman* via panoramio.com; 2. Doorbraak ecopassage A35, beeld Google; 3. Zonneboom, beeld Wurck

Pagina 15.

1. Kerk Deurningen, beeld IAA Stedenbouw en Landschap; 2. Twente Centrum, beeld IAA Architecten; 3. Zouttoren Boekelo, via www.ontdekboekelo.nl; 4. Watertoren Delden, via geolocation.ws; 5. Janninkcomplex, via rijksmonumenten.nl; 6. Plechelmusbasiliek, beeld JaZwaRo, via straatkaart.nl; 7. Stadhuistoren Hengelo, beeld R.C. van Wietingen, via straatkaart.nl;

Pagina 17, 18 en 19.

Onderleggers beeld Google

